

ЛЬВІВ-УРИЧ

30.09.2021-01.10.2021

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
АДМІНІСТРАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ТУСТАНЬ»
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТУСТАНЬ»

**V МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПАМ'ЯТКИ ТУСТАНИ В КОНТЕКСТІ ОСВОЄННЯ КАРПАТ»
ДО 50-ЛІТТЯ ЕКСПЕДИЦІЇ В ТУСТАНІ**

ТЕЗИ

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
РАДИ АДМІНІСТРАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-
КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ТУСТАНЬ»**

V Міжнародна науково-практична конференція

**«ПАМ'ЯТКИ ТУСТАНІ В КОНТЕКСТІ ОСВОЄННЯ
КАРПАТ»**

ДО 50-ЛІТТЯ ЕКСПЕДИЦІЇ В ТУСТАНІ

ЗБІРНИК ТЕЗ

Львів – 2021

Пам'ятки Тустані в контексті освоєння Карпат : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції до 50-ліття експедиції в Тустані, 30 вересня – 1 жовтня 2021 р., Львів; Урич / [відп. за вип. Р. Г. Миська]. — Львів, 2021. — 106 с.

Проблема освоєння Карпатського регіону здавна викликає інтерес науковців та має значну історіографічну базу. Проте дослідження часто провадилися відокремлено спеціалістами різних галузей науки. Мета запропонованої конференції — поставити нові наукові проблеми, привернути увагу до означеної тематики та сприяти координації зусиль широкого кола дослідників різних галузей з України та з-за кордону.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

к.і.н., доцент Роман Миська
д.і.н., професор Михайло Глушко
д.і.н., професор Леонтій Войтович
д.арх., професор Олег Рибчинський
к.арх. Василь Рожко
к.і.н. Ігор Петрій
Андрій Котлярчук
Роман Стрехалюк

Адреса редакційної колегії:

ДІКЗ «Тустань»
вул. Чайковського, 17, 3-й поверх, м. Львів
79005
conference@tustan.ua

ЗМІСТ

ГЕОЛОГІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

<i>Петро Волошин, Надія Кремінь.</i> Склад і фізико-механічні властивості Урицьких скель як чинник їхньої стійкості	6
<i>Галина Байрак.</i> Гірський рельєф та зони видимості з Тустані	9
<i>Богдан Рідуш, Яна Поп'юк, Василь Шавранський.</i> «Закриття» печерного палеоліту в печері Думка	13
<i>Radosław Liwoch.</i> O początkach polskich badań archeologicznych w jaskiniach	15
<i>Володимир Петегурич, Дмитро Павлів.</i> Перший об'єкт виробничого призначення X–XI ст. у верхів'ях Дністра	16
<i>Ігор Прохненко.</i> Населення Закарпаття VI–X ст.: конфлікт інформації письмових джерел з даними археології	19
<i>Віталій Калініченко, Сергій Пивоваров.</i> Середньовічні бляшки-накладки з матеріалів досліджень Рідківецького археологічного комплексу VIII–X ст.	22
<i>Тимур Бобровський, Віталій Козюба.</i> Відкриття залишків раніше невідомої апсиди XI ст. Софійського собору в м. Києві	24
<i>Нестор Рибчинський.</i> Гіпотетична реконструкція північно-східного відтинку оборонного валу другого майданчика городища Жорнів на Рівненщині	27
<i>Ірина Луцик.</i> Середньовічний християнський некрополь в Копачинцях: неопубліковані матеріали досліджень	29
<i>Петро Довгань, Наталія Стеблій.</i> Дерев'яна житлова вежа (будинок) рицаря із стіжкового городища у Буську	31
<i>Piotr N. Kotowicz, Roman Myska.</i> Średniowieczne elementy uzbrojenia ochronnego z twierdzy «Tustań» koło Urycza	33
<i>Віра Гупало, Роман Миська.</i> Тустань у XVI–XVII ст.	34
<i>Марія Михаць.</i> Каталогізація фрагментів дерева та дерев'яних конструкцій з Тустані	36
<i>Микола Ільків.</i> «Печера між скель» на шляху турецького війська у Хотинській війні 1621 р.	38
<i>Ігор Прохненко.</i> Кришечки флаконів венеціанських «ліків від усього» (Thegiaca) на території України	40
<i>Юрій Лукомський.</i> Розвідкові археологічні дослідження при дзвіниці костелу св. Михаїла в Старій Солі 2021 року	43

ІСТОРІЯ ТА КРАЄЗНАВСТВО

<i>Віталій Нагірний.</i> До проблеми походження галицького і київського тисяцького Дмитра	47
<i>Мирослав Волощук.</i> Невінченосні руські еліти на службі династії Пястів першої половини XIV ст.: досвід просопографічних студій	50
<i>Марія Жиленко, Володимир Мойжес.</i> Правове регулювання видобування та торгівлі сіллю в середньовічному Угорському королівстві	52
<i>Леонід Тимошенко.</i> Дрогобицька солеварня в джерелах кінця XIV – XVI ст.	55
<i>Ігор Смуток, Леся Смуток.</i> Тустань та околиці: перші писемні згадки	60
<i>Роман Стрехалюк.</i> Тустань у XVI ст.: від королівщини до приватної власності	63
<i>Юрій Стецик.</i> Візитаційні описи парафіяльного храму святого Миколая села Урич (1743 та 1764 років)	64
<i>Любомир Пархуць.</i> Парафіяльні землі села Урич	66
<i>Зоряна Лукомська, Галина Лукомська.</i> Збереження Манявського скиту у Карпатах шляхом музеєфікації пам'ятки	69
<i>Василь Петрик, Микола Гайда, Андрій Хархаліс, Роман Новіцький.</i> Історико-культурні дослідження костелу Різдва Богородиці в м. Комарно	71
<i>Ольга Мінейко, Наталія Войцещук.</i> Еліта ранньомодерного Комарна в антропологічній ретроспективі	74
<i>Ігор Петрій.</i> Матеріали до історії Тустані та Урича у фондах Центрального державного історичного архіву України, м. Львів	77
<i>Ігор Лавришин.</i> Економіко-географічна характеристика села Урич на основі аналізу карт другої половини XVIII – першої половини XX ст.	79
<i>Марія Джуфер.</i> Духовний наставник, культурний та громадсько-політичний діяч в Уричі – Степан Василик	82
<i>Богдан Паньків, Юрій Стецик.</i> Статистичні відомості до історії парафії села Брониця	84

ЕТНОЛОГІЯ

<i>Ярослав Берлін.</i> Символіка традиційного житла на Бойківщині (кінець ХІХ – 30-ті роки ХХ ст.)	86
<i>Ігор Гілевич.</i> Явище побутового перейменування дітей у традиційній культурі бойків (на матеріалах із колишнього Старосамбірського району)	88
<i>Оксана Дрогобицька.</i> Бойківщина в етнографічних дослідженнях о. Ю. Кміта (1872–1946)	91
<i>Володимир Дяків.</i> Свято Семена: передумови передріздвяно-новорічного періоду (на етнографічних матеріалах з Покуття та Бойківщини)	93
<i>Анастасія Кривенко.</i> Народні цілителі Турківщини (на основі польових матеріалів 2019 року)	95
<i>Роман Радович.</i> Специфічні риси дахових консирукцій у житловому будівництві бойків	98
<i>Наталія Солонинка.</i> Бойківське весілля (на матеріалах зі с. Урич та суміжних сіл)	101

ТУРИЗМ

<i>Тетяна Божук.</i> Тустань як важливий елемент туристичної дестинації	104
---	-----

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилюк А. Народна архітектура. Хата: Обрядовість, семантика житла. Господарські будівлі. Історія укр. культури. К.: Наук, думка, 2001. Т. 2. С. 113–124.
2. Радович Р. Традиційне сільське житло Підгір'я кін. ХІХ – поч. ХХ ст. / Народознавчі зошити. 1995. № 4. С. 221–225.
3. Сілецький Р. Традиційна будівельна обрядовість українців: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 428 с.

ЯВИЩЕ ПОБУТОВОГО ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ДІТЕЙ У ТРАДИЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ БОЙКІВ (НА МАТЕРІАЛАХ ІЗ КОЛИШНЬОГО СТАРОСАМБІРСЬКОГО РАЙОНУ)

Ігор ГІЛЕВИЧ

Львівський національний університет імені Івана Франка

e-mail: ihor.hilevych@lnu.edu.ua

Під час польової етнографічної експедиції 2005 р. у села південної частини тодішнього Старосамбірського району (сс. Бабино, Головецько, Грозьова, Дністрик, Мшанець, Ріп'яна) було зібрано чимало свідчень про одне цікаве явище з комплексу традиційних практик ім'янаречення, суть якого полягає в тому, що часто в документах певної особи (до 1944 р. – церковних метриках про хрещення, а пізніше – свідоцтвах про народження чи паспортах) було вказано одне ім'я, а родичі або й переважно всі односельці називали її зовсім іншим іменем. Основною метою дослідження було систематизувати зібрані нами польові етнографічні матеріали стосовно цього питання, переважну більшість котрих становлять розповіді про долі конкретних людей, а також деякі узагальнення зроблені самими інформаторами, та порівняти їх зі згадками про таке явище у працях інших дослідників. Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від ХІХ ст. до наших днів. Про такі випадки на початку ХХ ст. згадував о. Михайло Зубрицький у праці «Імена, назви і прозвища у селян с. Мшанця, Старосамбірського повіта».

Численні випадки побутового перейменування, що траплялися на досліджуваних теренах упродовж ХІХ – першої половини ХХ ст. умовно можна поділити на **дві великі групи**, для кожної з яких були

характерні конкретні обставини, що змушували родичів вдатися до такого кроку. Мова йде про дітей, що були народжені в шлюбі та поза ним. Так, на досліджуваних теренах побутував загальноукраїнський звичай, згідно якого позашлюбним дітям священник міг дати негарні імена на ознаку їхнього незаконного народження у покриток, вдів чи пар, які «жили на віру». Це було однією з форм громадського покарання матері за її гріх, а водночас і пересторогою для інших дівчат чи жінок. Священник міг відповідно до дня народження дитини вибирати яесь нетипове ім'я з церковного календаря або ж у певних місцевостях склалась локальна традиція не просто давати «імена-виїмки», а котресь із двох-трьох чітко визначених імен, які незалежно від дати народження давали суто позашлюбним дітям. Ці імена були величезною рідкістю у селах, позаяк їх зазвичай не давали дітям законно вінчаних осіб. Саме до цієї групи відноситься переважна більшість випадків побутового перейменування дітей після обряду церковного хрещення у бойків Старосамбірщини. Проте до такого кроку родичі все-таки вдавалися далеко не завжди. Наприкінці ХІХ – у першій половині ХХ ст. у досліджених селах у таких випадках хлопчиків найчастіше називали Мокієм, Йовом, Микитою, Яковом, Софроном, Корнієм, а дівчаток Теклею, Палагою, Павліною, Христіною. Тому коли хтось зустрічав таку особу, то зразу по її імені знав, що вона є «букартом». Проте цей звичай в жодному випадку не потрібно абсолютизувати, позаяк багато залежало від постаті священника, далеко не кожен із них вдавався до таких радикальних виховних методів, часто пароха могли переконати не робити цього у певному конкретному випадку.

До другої групи відносимо ситуації, коли родичі перейменовували або ж паралельно використовували кілька імен для дитини, батьки якої були законно вінчані: а) священник, перебуваючи у не зовсім добрих стосунках із родиною немовляти, давав йому негарне ім'я на свій розсуд; б) повитуха після пологів відразу хрестила немовля «з води» та давала при цьому ім'я, яке хотіли батьки, але потім вже при офіційному хрещенні в церкві священник дав інше ім'я, проте батьки і надалі кликали дитину тим першим; в) батьки хотіли назвати дитину певним іменем (наприклад, тим, яке в той момент було модним), але вона народилася перед якимось святом або й на саме свято, тому, не бажаючи порушити давню народну традицію (якщо дитину не назвати іменем, «яке вона собі принесла», це могло погано позначитись на її долі), при хрещенні вони давали їй ім'я того святого, а

вже вдома називали її облюбваним іменем.

Порівнюючи ці дві групи, слід звернути ще на кілька моментів. У першому випадку перейменування відіграло важливішу соціальну роль для самих осіб, це був до певної міри вимушений крок родичів дитини, щоб уберегти її від негативного впливу такого імені на її долю (глузування однолітків, проблеми з вибором шлюбної пари тощо). Натомість у переважній більшості ситуацій другої групи йшлося радше про смаки родичів, позаяк те ім'я, якого вони не захотіли, переважно не мало негативних конотацій, особа могла спокійно жити з ним і без побутового перейменування.

Натомість від середини ХХ ст. поділ на дітей народжених в шлюбі та поза ним у контексті ім'янаречення і як наслідок побутового перейменування вже не відігравав настільки важливої ролі. Проте і надалі часто зустрічалися випадки побутового перейменування, причинами чого могли бути як поширені в давніші часи ситуації з другої групи, так і деякі інші реалії. Упродовж першої половини ХХ ст. відбувався поступовий процес нівеляції диктату священника у виборі імені новонародженого. Його вплив на практики ім'янаречення ще більше зменшився після другого приходу радянської влади. З одного боку, він вже не міг дати якесь погане ім'я чи то позашлюбній дитині чи тій, з батьками яких був у поганих відносинах. Але з іншого боку, часто вже православні священники відмовлялися охрестити дитину якимось модним в той час іменем, яке було записано в свідоцтві про народження, позаяк його не було в святцях. Тож батьки погоджувались, під час хрещення дати їй інше ім'я, яке рекомендував священник. Головним від того часу вважалося ім'я, яке записували в свідоцтво про народження дитини, що його видавали державні органи.

Підводячи підсумки, однозначно можемо ствердити, що описане явище є давнім та було поширене по всій Україні. Упродовж століть змінювалися історичні реалії, які змушували українців вдаватися до побутового перейменування. Це явище характеризувалося окремими локальними особливостями та масштабами побутування на теренах різних етнографічних районів, а часто й значно менших ареалів. На увагу етнологів та істориків заслуговують як конкретні історичні та побутові реалії, що були причиною побутування досліджуваного явища, так і його наслідки для життя певної спільноти людей (сім'ї чи сільської громади) чи її конкретних представників.